

JAN MACIEJ CHMIELEWSKI

Politechnika Warszawska

PROJEKT STANDARDÓW KSZTAŁCENIA NA KIERUNKU NAUCZANIA GOSPODARKA PRZESTRZENNA

Abstract: Project of Highest Education Standards of the Study Major of Spatial Economy. The article presents a project about the highest education standards of the major of *Spatial Economy*. It also presents some differences between the presented project and contra project that has been elaborated by other practitioners and theoreticians on Spatial Economics.

The proposed project contains suggestions for Bachelor's Degree, Engineering degree and Masters of Science Degree.

Whilst carrying out this project the author has taken into consideration that education on the major of *Spatial Economy* contains the interdisciplinary knowledge (natural science, technical and social sciences and economics).

To assume that the spatial economics insists on the one hand on spatial planning and on the other hand space managing, the first function has been focused on engineers and the other on those with bachelor's degree. Which means that according to the project, the engineer is supposed to be able to do creative designing (esp. *Urban Designing*), whereas the bachelor's degree graduate should be better prepared to programme socio-economic development as well as explain. The studies on masters degrees has been directed to big scale planning, which means that the proposed subjects contain more complex problems of Spatial Economy (e.g. *Urban Revitalisation*).

Budując projekt nowych standardów dla kierunku nauczania *gospodarka przestrzenna* musiałem przyjąć zalecenia Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, wymagania Resortu Edukacji Narodowej i Sportu, uwzględnić dotychczasowe standardy kształcenia oraz fakty, które zaistniały na podstawowym rynku pracy dla absolwentów tego kierunku, jakim jest moim zdaniem planowanie przestrzenne i służby urbanistyczne w administracji samorządowej i rządowej wszystkich szczebli.

Rada Główna opracowała, przyjęty przez Resort, wzorzec dokumentu standardów obowiązujący dla wszystkich kierunków kształcenia, w którym narzucono granice obowiązujących minimów programowych, sposób ich formuło-

wania, a także nazwy i treści przedmiotów ogólnych. Do zasadniczych należały następujące ustalenia:

- Studia mają mieć charakter dwustopniowy, z możliwością wyróżnienia na poziomie pierwszym studiów licencjackich i studiów inżynierskich. Przy takim wyróżnieniu należy zróżnicować tzw. sylwetkę absolwenta licencjata od inżyniera.
- Minimalny okres studiów na obu poziomach ustalono na 5 lat (10 semestrów), co ma odpowiadać na pierwszym stopniu kształcenia 1800 godz. dla licencjatów i 2200 godz. dla inżynierów, zaś na drugim stopniu 800 godz.
- Standardy na obu poziomach nie powinny przekroczyć 40% czasu nauczanych przedmiotów i liczby odpowiadających im punktów kredytowych ECTS (European Credit Transfer System). Rada Główna zaleciła, aby te parametry na poziomie pierwszym nie przekroczyły 50%.
- Przedmioty w standardach należy podzielić na przedmioty ogólne, podstawowe oraz kierunkowe. Do przedmiotów ogólnych zaliczono: język obcy, technologię informacyjną i wychowanie fizyczne, obejmujących w sumie 210 godzin i 6 pkt. ECTS. Przez przedmioty podstawowe należy rozumieć te, które budują kierunek i nadają mu zasadniczy kształt. Przedmioty kierunkowe to głównie te, których dobór będzie decydował czy studia mają np. charakter licencjacki czy też inżynierski.

Wiedza przekazywana studentom na kierunku nauczania *gospodarka przestrzenna*, jak podkreślono to w pierwszych standardach opracowanych dla magisterskich studiów jednolitych, ma charakter wielodyscyplinowy: przyrodniczy, techniczny, społeczny i ekonomiczny. Powoduje to, że zakres tej wiedzy oraz wynikające z niej umiejętności dotyczą rozległego obszaru kształcenia, a więc wymagają czasu oraz użycia różnych technik nauczania. Opracowując standardy przyjąłem zatem, wyższe od minimalnych, parametry programowe. Dla pierwszego stopnia okres studiowania nie mniejszy niż 3 lata (6 semestrów) dla licencjata, zaś 3,5 r. (7 semestrów) dla inżyniera. Łączną liczbę godzin kształcenia zaproponowałem na studiach licencjackich minimum 2200 dla licencjatów oraz 2500 dla inżynierów, z czego odpowiednio 1020 oraz 1170 godzin zostało ujętych w standardach. Dla drugiego stopnia okres studiów nie mniejszy niż 2 lata (4 semestry), przy łącznym wymiarze godzin minimum 1000, z czego 240 godzin w standardach. Łączna liczba punktów ECTS na studiach I stopnia wyniosłaby 180 dla licencjatów, a 210 dla inżynierów, w tym odpowiednio 86 i 98 punktów w standardach. Na studiach II stopnia liczba punktów wyniosłaby 120, w tym 34 punkty w standardach. Wykorzystałem, jak wynika z powyższego, możliwość zwiększenia udziału przedmiotów w standardach na studiach I stopnia dla licencjatów do 46,4%, zaś dla inżynierów do 46,8%. Konsekwentnie, na studiach II stopnia liczba godzin w standardach wynosiłaby tylko 24%, co jest uzasadnione celowością nadania tym studiom większej elastyczności.

Na mocy *Ustawy z 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz.U. z 2001 r. Nr 5, poz. 42) została powołana Izba zawodowa urbanistów. W *Ustawie* stwierdza się, że „wykonywanie zawodu urbanisty polega na projektowaniu zagospodarowania przestrzeni w skali regionalnej i lokalnej zgodnie z wymaganiami ładu przestrzennego, ochrony wartości architektonicznych i krajobrazowych z wymaganiami ochrony środowiska, racjonalności struktur osadniczych i sieci infrastruktury oraz edukacji w tym zakresie.” Dalej stwierdza się, że „Izby urbanistów zrzeszają osoby, które: ... 3) posiadają dyplom ukończenia studiów wyższych o kierunkach architektura i urbanistyka lub gospodarka przestrzenna, a także doświadczenia zawodowe zdobyte w czasie dwuletniej pracy związanej z gospodarką przestrzenną”. Ponadto, z ustaleń *Ustawy* wynika, że „prawo...samodzielnego projektowania przestrzeni w skali regionalnej i lokalnej lub kierowania zespołami prowadzącymi takie projektowanie przysługuje wyłącznie osobom wpisanym na listę członków właściwej izby...”

Przygotowując standardy nauczania na kierunku *gospodarka przestrzenna* nie można pominąć istnienia cytowanej *Ustawy* oraz jej zapisów, gdyż pole działalności związanej z gospodarką przestrzenną w przeważającej części łączy się właśnie z tym, o czym jest mowa w *Ustawie*. Członkostwo w izbie urbanistów otwiera przed absolwentami tego kierunku wielki rynek pracy. Mamy w Polsce blisko 2500 gmin, dla których trzeba sporządzać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studia planistyczne oraz wydawać tysiące decyzji o warunkach zabudowy. Nie można, zatem konstruować programów nauczania na kierunku *gospodarka przestrzenna* bez kształcenia umiejętności w projektowaniu urbanistycznym oraz projektowaniu na potrzeby szeroko rozumianego planowania przestrzennego.

Cechą podstawową absolwenta kierunku *gospodarka przestrzenna* jest umiejętność wykorzystywania w gospodarce przestrzennej wiedzy z czterech dyscyplin, które wcześniej wymieniłem. Wielodyscyplinowość studiów wymaga, aby nazwy przedmiotów podstawowych odzwierciedlały te cztery dyscypliny. Sądzę, że takimi przedmiotami powinny być; z nauk przyrodniczych – ekologia, z nauk technicznych – urbanistyka, z nauk społecznych – socjologia i z nauk ekonomicznych – ekonomia. We wszystkich tych przedmiotach należałoby wydobyć w nauczaniu problemy gospodarki przestrzennej. W tym miejscu chciałbym oprzeć się na, moim zdaniem, bardzo trafnym wyjaśnieniu czym jest gospodarka przestrzenna, podawanym przez profesora Jerzego Paryska z UAM w Poznaniu, a mianowicie, że zawierają się w niej dwa kierunki działań, gospodarowanie przestrzenią i gospodarowanie w przestrzeni. Pierwsze z nich to głównie planowanie przestrzenne zaś drugie zarządzanie i organizowanie tych działań. Na pewno inżynier powinien być lepiej przygotowany w zakresie pierwszym, a licencjat w drugim. W grupie przedmiotów podstawowych zarówno w przypadku studiów licencjackich, jak i inżynierskich, powinny znaleźć się również przedmioty przygotowujące do obu tych działań.

Standardy nauczania opracowane na podstawie przedstawionych założeń, jak wnoszę na podstawie pism i kontrprojektu przysłanego mi z Resortu, nie zostały zaakceptowane przez szkoły, które już nauczają na tym kierunku. Nie chciałbym polemizować z podłożem tych protestów. Muszę jednak stwierdzić, że w uzasadnieniu kontrprojektu pominięto całkowicie istniejące możliwości pracy, istotne dla wielu absolwentów kierunku *gospodarka przestrzenna*, jakie wynikają z powstania Izb Urbanistycznych. Na wstępie muszę zwrócić uwagę na zmniejszoną, w kontrprojekcie, liczbę godzin w standardach w stosunku do mojej propozycji, dla licencjatów o 180, inżynierów o 70 przy zwiększonej liczbie godzin na studiach magisterskich o 45, co oczywiście ma wpływ na pojemność wiedzy i umiejętności regulowane tymi standardami.

Mając na względzie możliwości i moim zdaniem celowy, podział absolwentów kierunku *gospodarka przestrzenna* po I stopniu kształcenia na licencjatów i inżynierów, zgodnie z wymogami Resortu, niezbędne staje się zróżnicowanie sylwetek zawodowych stosownie do specyfiki wiedzy i umiejętności przez nich uzyskiwanych. W projekcie standardów, w przeciwieństwie do kontrprojektu, zaproponowałem następujące sformułowania; (tab. 1).

Tabela 1

Sylwetki zawodowe licencjata i inżyniera

PROJEKT	KONTRPROJEKT
Absolwenci uzyskujący tytuł zawodowy licencjata mają wiedzę o charakterze wielodyscyplinowym; ekonomicznym, przyrodniczym, społecznym i urbanistycznym pozwalającą na aktywne uczestnictwo w przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego zgodnie z potrzebami ludzi, wymogami cywilizacyjnymi, możliwościami technicznymi, a także zasadami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Są oni przygotowani do podjęcia studiów na poziomie magisterskim oraz rozpoczęcia pracy zawodowej.	Absolwenci uzyskujący tytuł zawodowy licencjata mają podstawową wiedzę o kształtowaniu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego o charakterze wielodyscyplinowym, ekonomicznym, przyrodniczym, społecznym.
PROJEKT	KONTRPROJEKT
Absolwenci uzyskujący tytuł zawodowy inżyniera mają podstawową wiedzę i umiejętności z zakresu urbanistyki i planowania przestrzennego, inżynierii środowiska, ekonomiki gospodarowania przestrzenią, a także nauk przyrodniczych i społecznych. Są oni przygotowani do podjęcia studiów na poziomie magisterskim oraz rozpoczęcia pracy zawodowej w zakresie zdobytej wiedzy i umiejętności.	Absolwenci uzyskujący tytuł zawodowy licencjata mają podstawową wiedzę o kształtowaniu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego o charakterze wielodyscyplinowym; ekonomicznym, przyrodniczym, społecznym i technicznym.

W projekcie starałem się zróżnicować sylwetki licencjata i inżyniera. Licencjat jest wyposażony w bardziej ogólną wiedzę o charakterze wielodyscyplinowym, przydatną bardziej do gospodarowania w przestrzeni przez aktywne uczestnictwo w organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego, zaś inżynier ma wiedzę silniej ukierunkowaną wyrabiającą w nim umiejętności przydatne w gospodarowaniu przestrzenią. Natomiast cechą sylwetek licencjata i inżyniera przedstawionych w kontrprojekcie jest ich znaczne podobieństwo. Różnią się one tylko tym, że licencjat może być pozbawiony wiedzy technicznej, co wydaje się ryzykowne ze względu na zadania, jakie będzie podejmować w zawodzie.

Występuje jeszcze inna, moim zdaniem bardziej istotna, różnica sylwetek w projekcie i kontrprojekcie. W projekcie przedstawiłem najogólniej, czemu ma służyć zdobyta przez absolwenta wiedza. W kontrprojekcie natomiast ma to być wiedza tylko o czymś, w tym przypadku „o kształtowaniu przestrzennej organizacji rozwoju...”. Różnica w istocie dotyczy dylematu, czy absolwent będzie miał aktywny, czy też pasywny stosunek do przestrzeni. Ja uważam, że na

Tabela 2

Przygotowanie zawodowe licencjata i inżyniera

PROJEKT	KONTRPROJEKT
Licencjat przygotowany jest w zakresie: • Wszystkich form i obszarów planowania przestrzennego, a także formułowania zasad polityki przestrzennej na wszystkich szczeblach zarządzania. • Programowania rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie lokalnym na rzecz podwyższania konkurencyjności miast i gmin, a w tym wskazywania inicjatyw rozwoju uwzględniających posiadane zasoby. • Opracowywania analiz zjawisk przestrzennych, strategii rozwoju i innych dokumentów uruchamiających procesy rozwoju. • Opracowywania programów rozwoju regionalnego, współpracy międzyregionalnej i współpracy z regionami europejskimi. • Programowania i planowania rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. • Uczestnictwa na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego, a także sporządzania dokumentów oceniających jego zasoby i stan, a także wpływu inwestowania na środowisko. • Udziału w procesach zarządzania miastami, gminami, powiatami i województwami. • Doradztwa w gospodarce gruntami i nieruchomościami	Licencjat przygotowany jest w zakresie: • Kształtowania środowiska przestrzennego ludzi zgodnie z ich potrzebami, wymogami cywilizacyjnymi, możliwościami technicznymi, a także zasadami ładu przestrzennego i rozwoju zrównoważonego. • Współpracy w przygotowywaniu dokumentów planistycznych. • Opracowywania analiz przestrzennych zjawisk gospodarczych i społecznych. • Podejmowania lokalnych inicjatyw rozwoju w nawiązaniu do posiadanych zasobów. • Brania udziału w konstruowaniu lokalnych strategii rozwoju. • Opracowywania programów mających na celu podwyższenie konkurencyjności miast, gmin i regionów. • Planowania rozwoju infrastruktury technicznej. • Uczestnictwa w działaniach mających na celu ochronę środowiska przyrodniczego, oraz sporządzania dokumentów oceniających zasoby i stan środowiska przyrodniczego, a także wpływu inwestowania na środowisko. • Udziału w procesie zarządzania miastami, gminami, powiatami i województwami. • Podejmowania współpracy regionalnej i współpracy z regionami europejskimi oraz współuczestnictwa w opracowywaniu programów rozwoju regionalnego. • Doradztwa w gospodarce gruntami i nieruchomościami.

PROJEKT	KONTRPROJEKT
Inżynier przygotowany jest w zakresie: • Kreatywnego projektowania na potrzeby planowania przestrzennego, przede wszystkim w skalach i problematyce urbanistycznej. • Programowania i planowania rozwoju systemów infrastruktury technicznej i społecznej. • Programowania rozwoju społeczno-gospodarczego miast i obszarów wiejskich. • Działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego, a także sporządzania dokumentów oceniających jego zasoby i stan, wpływ inwestowania na środowisko. • Gospodarki nieruchomościami i gruntami. • Zarządzania w sprawach gospodarowania przestrzenią na wszystkich szczeblach samorządowych i rządowych	Inżynier przygotowany jest w zakresie: • Kształtowania środowiska przestrzennego ludzi zgodnie z ich potrzebami, wymogami cywilizacyjnymi, możliwościami technicznymi, a także zasadami ładu przestrzennego i rozwoju zrównoważonego. • Współpracy w przygotowywaniu dokumentów planistycznych. • Opracowywania analiz przestrzennych zjawisk gospodarczych i społecznych. • Podejmowania lokalnych inicjatyw rozwoju w nawiązaniu do posiadanych zasobów. • Brania udziału w konstruowaniu lokalnych strategii rozwoju. • Opracowywania programów mających na celu podwyższenie konkurencyjności miast, gmin i regionów. • Planowania rozwoju infrastruktury technicznej • Uczestnictwa w działaniach mających na celu ochronę środowiska przyrodniczego, oraz sporządzanie dokumentów oceniających zasoby i stan środowiska przyrodniczego, a także wpływ inwestowania na środowisko. • Udziału w procesie zarządzania miastami, gminami, powiatami i województwami. • Podejmowania współpracy regionalnej i z regionami europejskimi oraz współuczestnictwa w opracowywaniu programów rozwoju regionalnego. • Doradztwa w gospodarce gruntami i nieruchomościami. • Doradztwa w ustalaniu lokalizacji inwestycji

świecie istnieją liczne przypadki działań wymagających regulacji – organizacji – kształtowania przez jakąś formę władzy zwierzchniej; państwowej lub samorządowej. Ekonomiczne prawa rynku nie są wystarczające, niezbędne są zakazy i nakazy prawne, a także działania określone w różnego rodzaju planach i strategiach rozwoju. Do tych zadań przede wszystkim powinni być przygotowani absolwenci kierunku *gospodarka przestrzenna*.

W standardach należało również, zgodnie z wytycznymi, wyszczególnić, jaki jest konkretnie zakres przygotowania zawodowego absolwentów. Konieczne więc było nakreślenie granic kompetencji zawodowych. Granice nadmierne poszerzone mogą wyzwać nadmierne ambicje zawodowe, co jest czasem niebezpieczne, lub być nadmiernie uszczegółowione, co z kolei niepotrzebnie kanalizuje kompetencje zawodowe w przyszłej pracy.

W projekcie standardów chciałem wyznaczyć obszar tych kompetencji wskazując, że obejmuje on: planowanie przestrzenne, programowanie rozwoju oraz doradztwo i uczestnictwo na rzecz różnych instytucji i działań. Kompetencje te dają przygotowanie zarówno do podjęcia studiów na poziomie magisterskim, jak i rozpoczęcia pracy zawodowej.

Przedstawiona różnica w zakresie kompetencji zawodowych licencjata i inżyniera polega w projekcie na tym, że ten pierwszy jest bardziej przygotowany do programowania i doradztwa zaś drugi do kreatywnego projektowania, a szczególnie do projektowania urbanistycznego.

W kontrprojekcie natomiast proponuje się inny zapis, znacznie bardziej rozdrobniony, a tym samym ograniczający zakres przygotowania zawodowego, chociaż w pierwszym wyróżnieniu przypisujący absolwentowi uprawnienia demiurga wiedzącego lepiej, jakie są potrzeby ludzi. Zdaniem autorów kontrprojektu absolwenci są przygotowani do; „kształtowania środowiska przestrzennego ludzi zgodnie z ich potrzebami, wymogami cywilizacyjnymi, możliwościami technicznymi, a także zasadami ładu przestrzennego i rozwoju zrównoważonego”. Dopiero w dalszych punktach następuje szczegółowe wyliczanie działań, do których są przygotowani. W kilku punktach są one jednak nadmiernie ograniczone, np. tylko do:

- „współpracy w przygotowywaniu dokumentów planistycznych” – dlaczego tylko dokumentów;
- opracowywania analiz przestrzennych zjawisk gospodarczych i społecznych” – dlaczego tylko tych zjawisk, a nie np. zjawisk fizjonomicznych – estetycznych?
- „podejmowania lokalnych inicjatyw rozwoju w nawiązaniu do posiadanych zasobów i brania udziału w konstruowaniu lokalnych strategii rozwoju”, – dlaczego tylko lokalnych?

Sylwetkę inżyniera wyróżniono tylko dodanym na końcu punktem: doradztwo w zakresie ustalania lokalizacji inwestycji.

Tabela 3

Przedmioty podstawowe

PROJEKT	lic./inż.	KONTRPROJEKT	lic./inż.
Matematyka	60/60	Matematyka	30/30
Urbanistyka	60/60	Statystyka	30/30
Planowanie przestrzenne	60/60	Geografia ekonomiczna	30/30
Ekologia	30/30	Rys. techniczny i planistyczny	45/60
Ekonomia	60/60	Socjologia	30/30
Socjologia	30/30	Historia urbanistyki	30/30
Historia architektury i urbanistyki	45/45	Prawodawstwo	15/15
Geografia społeczno-ekonomiczna	60/45	Geometria wykreslna	0/30
Prawo administracyjno-gospodarcze	60/45	Ekonomia	30/30
Techniki warsztatowe	60/60	Razem	240/285
Geometria wykreslna	0/30		
Razem	525/525		

Tabela 4

Przedmioty kierunkowe

PROJEKT	lic./inż.	KONTRPROJEKT	lic./inż.
Projektowanie planistyczne	90/90	Planowanie przestrzenne	60/90
Projektowanie urbanistyczne	0/90	Projektowanie urbanistyczne	60/90
Planowanie infrastruktury technicznej	30/30	Planowanie infrastruktury technicznej	30/60
Geodezja i kartografia w GP	0/30	Podstawy geodezji i kartografii	0/30
Przyrodnicze podstawy gospodarki	45/45	Przyrodnicze podstawy GP	30/30
Geograficzne systemy informatyczne	30/30	Geograficzne systemy informatyczne	15/30
Ekonomika miast i regionów	0/30	Ekonomika miast i regionów	30/30
Samorząd terytorialny	30/0	Samorząd terytorialny	30/30
Prawo w planowaniu przestrzennym	0/30	Prawne podstawy GP i ochrony środowiska	30/30
Kształtowanie krajobrazu	0/30	Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych	0/30
Ćwiczenia terenowe	60/30	Podstawy GP	30/30
Razem	285/435	Społeczno-kulturowe uwarunkowania GP	30/30
		Strategia rozwoju gminy	30/30
		Gospodarka nieruchomościami	15/15
		Podstawy budownictwa	0/30
		Zasady projektowania	0/30
		Razem	390/615

Sylwetki absolwentów wynikają oczywiście z treści programowych zapisanych w poszczególnych przedmiotach. Projekt i kontrprojekt, poza liczbą godzin zapisanych w standardach, różnią wymieniane przedmioty. W kontrprojekcie brak jest np. urbanistyki, planowania przestrzennego, ekologii i ekonomii, dziedzin podstawowych dla kierunku, a wiedza geograficzna została ograniczona do geografii ekonomicznej z pominięciem geografii społecznej, która opisuje m.in. tak istotne dla gospodarki przestrzennej procesy demograficzne. Wprowadzono natomiast statystykę, która, moim zdaniem, mogłaby być nauczana na studiach magisterskich. Powtórzono za standardami dotychczasowymi nazwę przedmiotu „rysunek techniczny i planistyczny”, co moim zdaniem pozbawia ten przedmiot waloru podstawowego. Zaproponowana przeze mnie nazwa „techniki warsztatowe” jest bardziej pojemna treściowo i daje szerokie możliwości szkole, nauczania studenta posługiwania się zarówno rysunkiem odręcznym, jak i komputerowym.

Zestaw przedmiotów kierunkowych i ich skomponowanie, różne dla licencjata oraz inżyniera, powinno wskazywać na odmiennność przygotowania zawodowego absolwentów. W opracowanym przeze mnie projekcie standardów przedmioty kierunkowe można podzielić na te, których celem jest dostarczenie specjalistycznej wiedzy oraz te, których celem jest wyćwiczenie określonych,

niezbędnych dla wykonywanego zawodu, umiejętności. Z doświadczenia dydaktycznego wyniosłem, że umiejętności, szczególnie w projektowaniu wymagają zajęć typu laboratorium i zwiększonej liczby godzin w stosunku do wykładów czy ćwiczeń audytoryjnych. Można z jakiegoś laboratorium całkowicie zrezygnować, ale skracanie poświęconej mu liczby godzin przynosi zazwyczaj negatywne rezultaty. Uznałem, że absolwent studiów inżynierskich powinien dysponować większymi umiejętnościami w projektowaniu niż absolwent studiów licencjackich. Dlatego w studiach inżynierskich występuje zarówno projektowanie urbanistyczne, gdzie podstawowym zadaniem jest kształtowanie formy urbanistycznej, jak i projektowanie planistyczne, nastawione na potrzeby planowania przestrzennego. Dla usprawnienia procesu nauczania projektowania student studiów inżynierskich musi być uzbrojony w dodatkową wiedzę techniczną i praktyczną. Z tego powodu wprowadziłem takie przedmioty, jak: geodezja i kartografia w gospodarce przestrzennej, ekonomia miast i regionów, prawo w planowaniu przestrzennym i kształtowanie krajobrazu, których na studiach licencjackich można nie wprowadzać. W treściach programowych tych przedmiotów silnie zostały wydobyte albo techniczne albo praktyczne aspekty.

Tabela 5

Tabela porównawcza projektów oraz kontrprojektów

PROJEKT	KONTRPROJEKT
Magister przygotowany jest do: • Pełnienia samodzielnych funkcji w planowaniu przestrzennym i wykonywania zawodu urbanisty przygotowującego programy i plany zagospodarowania przestrzennego w skalach lokalnych i regionalnych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego, ochrony wartości architektonicznych i krajobrazowych oraz wymogami ochrony środowiska, racjonalności struktur osadniczych i sieci infrastruktury, przedstawiania wizji i strategii rozwoju (po odbyciu wymaganej praktyki zawodowej będą mogli ubiegać się o przyjęcie do Izby Urbanistów) • Spełniania wielu funkcji doradczych i mediacyjnych w zakresie polityki przestrzennej i koncepcji strategicznych, ukazując nowe możliwości rozwoju dla miast i regionów w relacji do całej sieci osadniczej kraju, a także lokalnych czynników wzrostu. • Pełnienia funkcji zarządcy – menedżera obszarów podlegających procesom urbanizacyjnym, umiejącego wdrażać strategię i politykę rozwoju używając do tego celu skutecznych instrumentów i metod. • Kontynuowania edukacji na studiach doktoranckich i uczestniczenia w badaniach w dziedzinach związanych z gospodarką przestrzenną.	Magister przygotowany jest do: • Opracowywania dokumentów planistycznych jednostek osadniczych, regionów, euroregionów i kraju. • Konstruowania wizji i strategii transformacji jednostek przestrzennych. • Sporządzania programów mających na celu podwyższenie konkurencyjności miast, gmin i regionów, ochronę i kształtowanie środowiska przestrzennego, planowania rozwoju infrastruktury technicznej. • Pełnienia roli doradcy mającego kompetencje w kreowaniu współpracy publiczno-prywatnej, rozwiązywania konfliktów przestrzennych oraz w zakresie współpracy regionalnej. • Zarządzania przestrzeniami i rozwojem przestrzennym, w tym zarządzania miastami, gminami, powiatami i województwami. • Kontynuowania edukacji na studiach doktoranckich i uczestniczenia w badaniach w dziedzinie gospodarki przestrzennej.

W programie przedmiotów kierunkowych na studiach licencjackich w standardach jest wyraźnie mniej godzin, co wynika z założeń wstępnych. Nauczanie zatem umiejętności zawodowych na tych studiach, musiało być z tych powodów ograniczone. Pozostało jednak projektowanie planistyczne oraz zwiększona liczba godzin zajęć terenowych. Uznałem bowiem niezbędność występowania, w wykształceniu licencjata, pewnych umiejętności projektowania na potrzeby planowania przestrzennego czy to w skali lokalnej, czy regionalnej.

Zarówno w programie przedmiotów kierunkowych dla licencjatów, jak i inżynierów występują przedmioty niezbędne dla ich wspólnej wiedzy zawodowej, takie jak: planowanie infrastruktury technicznej – szczególnie transportowej, przyrodnicze podstawy gospodarki przestrzennej, geograficzne systemy informacyjne oraz samorząd terytorialny.

W kontrpropozycji możemy zauważyć występowanie większej liczby przedmiotów niż w projekcie, a ich nazwy sugerują, że ujęta w nich wiedza będzie wycinkowa. Charakterystyczne są takie przedmioty, jak: strategia rozwoju gminy, gospodarka nieruchomościami, zasady projektowania, także powtarzające się słowo podstawy, które w przypadku przedmiotów kierunkowych sugeruje, że wiedza zawodowa absolwentów będzie skoncentrowana na jej źródłach, a nie jej istocie.

Porównując projekt i kontrprojekt na zakończenie chciałbym odnieść się do propozycji dla studiów magisterskich.

W projekcie standardów chciałem, przede wszystkim, ukierunkować te studia na problematykę planowania wieloprzestrzennego. Z tych powodów w przedmiotach podstawowych umieściłem statystykę, teorię systemów oraz organizację i zarządzanie, a w przedmiotach kierunkowych planowanie regionalne, politykę przestrzenną oraz studia planistyczne. Dodatkowo uznałem, że

Tabela 6

Przedmioty podstawowe i kierunkowe

PROJEKT	godz.	KONTRPROJEKT	godz.
Przedmioty podstawowe		Przedmioty podstawowe	
Statystyka	30	Teoria systemów	15
Organizacja i zarządzanie	30	Teoria organizacji i zarządzania	30
Teoria systemów	30	Kształtowania i ochrona środowiska	30
Przedmioty kierunkowe		Przedmioty kierunkowe	
Polityka przestrzenna	30	Polityka regionalna	30
Planowanie regionalne	30	Gospodarka przestrzenna Unii Europejskiej	30
Studia planistyczne	30	Marketing terytorialny	30
Rewitalizacja miast i obszarów wiejskich	30	Modele w gospodarce przestrzennej	30
Kształtowanie i ochrona środowiska	30	Planowanie rozwoju miast	60
Razem	240	Techniki legislacyjne w planowaniu	30
		Razem	285

na tym poziomie można umieścić przedmioty odnoszące się do bardziej złożonych problemów zagospodarowania, jakim jest rewitalizacja miast i obszarów wiejskich. Uznałem również, aby w standardach nie narzucać zbyt dużej liczby godzin i przedmiotów, gdyż powinny to być studia otwarte, z dużą liczbą przedmiotów do wyboru oraz zachęcające do indywidualnego toku studiowania.

Jak wnioskuję z propozycji zawartych w kontrprojekcie, jego autorzy umieścili na tych studiach przedmioty o różnych wątkach poznawczych. Odnosi się wrażenie, jakby znalazły się tu przedmioty, które nie zmieściły się na studiach pierwszego stopnia. Charakterystyczne jest np. umieszczenie pod nazwą planowanie rozwoju miast części treści programowych, proponowanych w projekcie pod nazwą urbanistyka – z jakiś względów to słowo raziło autorów kontrpropozycji. Znalazł się tu również przedmiot technika legislacyjna w planowaniu, co musi sprawić, że ta ważna wiedza nie będzie przekazywana na studiach pierwszego stopnia, mających jednak przede wszystkim charakter zawodowy.

Oddzielnego komentarza wymagają, zaproponowane w kontrprojekcie, przedmioty planowanie przestrzenne oraz projektowanie urbanistyczne. Zarówno pierwszy, jak i drugi nie będzie wyrabiał w studentach niezbędnych umiejętności zawodowych, będzie natomiast dostarczał wiedzy o charakterze podstawowym lub specjalistycznym, która może być zawarta w przedmiotach koncentrujących się na podstawach, teoriach, zasadach czy informacjach związanych z gospodarką przestrzenną. Kontrprojekt usuwa praktycznie nauczanie umiejętności projektowania zapisując je tylko w zaleceniach, co moim zdaniem całkowicie wypacza sens i potrzebę kształcenia na kierunku *gospodarka przestrzenna*.

Chciałbym wyjaśnić szerzej znaczenie wiedzy urbanistycznej i planowania przestrzennego w gospodarce przestrzennej. Zbitek słów gospodarka i przestrzeń niesłusznie jest utożsamiany z pewnym rodzajem ekonomii, która uwzględnia wymiar przestrzeni jako warunek gospodarowania. W tym ujęciu znika cel podstawowy gospodarki przestrzennej, jakim jest zagospodarowanie przestrzeni. Komponenty tego zagospodarowania mają bowiem fizyczną formę i konkretną funkcję. Jeśli zatem chcemy skutecznie wpływać na jakość zagospodarowania przestrzeni musimy odnieść się do tych komponentów, a przede wszystkim poznać ich gabaryty, wzajemne relacje i efekty przestrzenne, jakie można uzyskiwać dzięki ich świadomemu komponowaniu. Efekty te nie mają wyłącznie waloru estetycznego, ale również ekonomiczny i społeczny. Jeśli mówimy o ładzie przestrzennym czy zrównoważonym rozwoju nie można pomijać fizycznego zagospodarowania przestrzeni, które przede wszystkim przesądza o tym ładzie i daje gwarancje, że dzięki stosowaniu zasad zrównoważonego rozwoju zabezpieczymy środowisko dla przyszłych pokoleń nie gorsze niż to, którym dysponujemy dziś.

Urbanistyka, definiowana jako nauka o mieście, naucza, jak zagospodarowywać przestrzeń intensywnie wykorzystywaną. Nauczanie gospodarowania przestrzenią na przykładzie miasta sprawia, że student poznaje struktury złożone, których rozwój jest wielokierunkowo uwarunkowany. Pozwala zarówno na projektowanie wariantowe, jak i konstruowanie modeli przestrzennych mających odniesienia do fizycznego zagospodarowania. Pozbawianie studentów wiedzy urbanistycznej zubaża ich przygotowanie zawodowe, a także podstawę do wyćwiczenia niezbędnych dla nich umiejętności. Wiedza urbanistyczna oraz planistyczna wywodzi się przede wszystkim z doświadczenia. Doświadczenie to mówi, że zagospodarowania nie daje się ujednolicać czy sprowadzać do uniwersalnych modeli. Każdy student architektury wie, że zagospodarowanie zależy przede wszystkim od miejsca, dla którego jest proponowane. Wiedza o zróżnicowaniu miejsc w przestrzeni wywodzi się z urbanistyki. Jest ona w tym znaczeniu niezbędna planiście przestrzennemu, a takimi chciałbym widzieć absolwentów *gospodarki przestrzennej*.

Uważam, że kontrprojekt jest krokiem wstecz w stosunku do obecnie obowiązujących standardów. Ponadto sprawi, że absolwenci tego kierunku nie będą przygotowani do pracy w planowaniu przestrzennym. Może to być dla nich ważny rynek pracy, opanowany obecnie głównie przez architektów oraz inżynierów lądowych, którzy do pracy w planowaniu przestrzennym muszą się przygotowywać po ukończeniu studiów macierzystych, często w czasie długotrwałej praktyki zawodowej. Projektodawcy kontrpropozycji najczęściej dostrzegają tylko wąskie rynki pracy, takie jak planowanie regionalne (w Polsce jest tylko 16 województw), lub wskazują rynki pracy opanowane przez inne specjalności, takie jak doradztwo inwestycyjne, czy gospodarka nieruchomościami.

Powołując się na międzynarodowe dokumenty nie chcą dostrzec, że w tych dokumentach brak jest poglądu, że umiejętności kreatywnego projektowania są zbędne. Tendencyjnie podkreślają tylko konieczność widzenia gospodarki przestrzennej, w jak najszerszym zakresie, zapominając że to szerokie spojrzenie służy przede wszystkim lepszemu projektowaniu i planowaniu. Uważam, że nie jest celowe szpielowanie studentów wiedzą encyklopedyczną bez uczenia ich do czego mogą ją wykorzystać, i jak ją stosować.